

УДК [378:305]:37.015.3

Ірина КАЛЬКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління освітою
Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
м. Северодонецьк, Україна
e-mail: irina.kalko2@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті визначено сутність поняття «гендерна культура». Розглядаючи сутність феномену гендерної культури, виявлено її певні особливості. Встановлено чинники формування досліджуваного феномену, а саме: відповідність змісту соціально-гуманітарних дисциплін сучасному рівню розвитку наукових галузей з урахуванням гендерного компонента; урахуванням спеціального процесуального боку навчання; забезпечення гендерно орієнтованого освітнього середовища засобами періодичного підвищення гендерної грамотності та професійної компетентності педагогів і керівного складу навчального закладу щодо реалізації принципів гендерного підходу в освіті; спрямування спеціально організованого процесу формування гендерної культури особистості в напрямі демократизації, гуманізації, гуманітаризації, диференціації та індивідуалізації.

Ключові слова: гендер, гендерна культура, студентська молодь, освіта, середовище, особливості.

Перед кожним студентом і студенткою в системі вищої освіти ставиться мета всебічного й професійного розвитку його особистості, соціальної компетентності й відповідальності, що вимагає формування в них якостей у співвідношенні з соціостатевою роллю та очікуваннями суспільства щодо поведінки жінок і чоловіків. Виховна робота зі студентською молоддю з урахуванням гендерного компонента є одним із найважливіших механізмів досягнення її ефективності. Прикінцевим результатом повинен бути достатній рівень сформованості в молоді гендерної культури. Зважаючи на це, спеціально організований процес гендерного виховання студентів зумовлений відбудовою демократичних відносин у житті самих студентів; змістом вищої освіти, адекватним формуванню гендерної культури; засвоєнням студентами гендерних відносин, соціальних цінностей у суспільній сфері життя, потреб, інтересів, форм діяльності, спричинених демократичним ладом і дією демократичних інституцій [1].

Процес формування гендерної культури передбачає розширення життєвого простору для розвитку індивідуальних здібностей і завдань кожного студента незалежно від статі, вивільнення мислення як викладачів так і студентської молоді від усталених гендерних стереотипів. Вивченню зазначеної проблеми приділяли увагу низка дослідників (І. Іванова, В. Кравець, П. Терзі О. Цокур та ін.). Разом із тим досліджуване питання потребує уточнення та систематизації.

Мета статті – розкрити особливості формування гендерної культури сучасної студентської молоді.

Засвоєння гендерної культури є складним процесом взаємодії соціального оточення, сім'ї, які по-своєму впливають на індивіда залежно від його віку, освіти, етнотрадицій та звичаєвості. Родина і суспільство завдяки соціалізації перетворюють індивіда як біологічну істоту на істоту суспільну.

Одною із важливіших умов формування гендерної культури студентської молоді є певна настанова сім'ї на цілеспрямоване гендерне виховання своєї дитини, усвідомлення високої відповідальності за підготовку юнака або дівчини до дорослого життя. Зазначений процес можливий за рахунок використання батьками сучасного педагогічного досвіду, підтримки співпраці з навчальним закладом, викладачами, прослуховування спеціальних лекцій, читання літератури [8, 5–12].

Сформованістю гендерної культури студентської молоді є достатній рівень гендерної вихованості особистості, що характеризується її ґрунтовною обізнаністю з провідними гендерними поняттями (гендер, стереотип, гендерна рівність та ін.), а також із правилами міжстатевої взаємодії, виявленням постійної уваги і поваги до представників іншої статі, не принижуючи власну, орієнтацією на партнерські стосунки, вияв толерантності, самоорганізації і саморегуляції поведінки, прагнення до реалізації власних здібностей. При цьому необхідно оріє-

нтуватися в гендерному вихованні на принципах особистісно орієнтованого підходу; стимулювати вияви гендерної чутливості; проводити гендерний аналіз змісту навчально-методичної літератури; упроваджувати факультативні спецкурси [2, 114].

Ефективність реалізації вищезазначеного забезпечують активні та інтерактивні методи й форми гендерної освіти та виховання (діалоги, диспути, сюжетно-рольові та ділові ігри, бесіди, кейс-стаді, мозковий штурм, метод дилем, метод вільних асоціацій і евристичних завдань, використання художньої літератури й матеріалів преси та ін.), психокорекційні заходи (конференції, семінари, тренінги, індивідуальна і рольова рефлексія, психотехнічні ігри й вправи, розбір конфліктних ситуацій), а також засоби етнопедагогіки.

Особливе значення для якісного формування гендерної культури студентської молоді має високий фаховий рівень викладача, який у повному обсязі реалізовував би головні завдання навчально-виховного процесу – навчати й виховувати. Реалізація останніх передбачає виконання основних функцій викладача: навчальної (дидактичної), розвивальної та виховної.

Навчальною функцією передбачено, що викладач повинен передавати знання студентам, а в сучасному освітньому процесі – формувати в студентській молоді вміння здобувати знання самостійно, бути організатором процесу їх засвоєння.

Сутність розвивальної функції полягає у створенні сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу студентів, їхнього саморозкриття, самоутвердження, самореалізації через творчість, у забезпеченні демократичних засад освітнього процесу, скоординованості його за цінностями, цілями, що втілюються в дидактично оформленій системі знань.

Виконувати виховну функцію викладача – це вміння трансформувати поставлені суспільством перед навчальним закладом цілі, конкретні педагогічні завдання – формування необхідних особистісних якостей у кожного студента. Виховна функція полягає в тому, щоб загальнолюдські цінності вкоренилися у свідомість і поведінку підопічних [4, 416–417].

Водночас професійна діяльність педагога визначається і рядом принципів:

- цілеспрямованістю гендерної освіти та виховання, що передбачає досягнення політики рівних можливостей для обох статей;

- зв'язком гендерної освіти та виховання з життям, перспективою побудови демократичного суспільства, цінністю якого є всебічний розвиток здібностей і талантів кожної особистості, її творча самореалізація в усіх суспільних сферах незалежно від статі;
- єдністю гендерної свідомості й поведінки, оскільки гендерна рівність існуватиме за умови, що кожен член суспільства, незалежно від віку й статі, діятиме на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння, егалітарності;
- диференційованим та індивідуальним підходами до студентів, що передбачає вимогу коректно діагностувати гендерні особливості юнаків і дівчат, ураховуючи їхні особливості й рівень розвитку інтелектуальної, емоційної, мотиваційної й духовної сфер особистості;
- поєднанням педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю студентів, що вимагає створення педагогічної взаємодії на засадах особистісно орієнтованого підходу;
- єдністю педагогічних вимог сім'ї, навчальних закладів та громадськості шляхом залучення молоді до активної суспільно корисної діяльності, що передбачає пом'якшення та подолання застарілих гендерних стереотипних уявлень усіх агентів гендерної соціалізації [3; 5; 6; 9 та ін.].

Вивчення окресленої проблеми, ураховуючи усі вищезазначені підходи, спонукало нас до визначення власного поняття гендерна культура, що полягає у наступному – це специфічний добір культурних характеристик, заснованих на психологічних особливостях поведінки чоловіка та жінки, що закріплюють зв'язок між біологічною статтю й досягненнями (особистості) в соціальному житті, культивують соціальну егалітарну поведінку щодо взаємостосунків обох статей і в яких наявні елементи статички та динаміки.

Розглядаючи сутність феномену гендерної культури, ми виявили її певні особливості:

- 1) поєднання двох понять – «гендер» і «культура», серед яких визначення гендеру вважаємо ключовим;
- 2) як і загальна культура, гендерна є цілісною системою, що має певну структуру й відповідні функції; існує в усіх аспектах людського життя і використовується суспільством для закріплення, збереження й передачі надбань накопиченого соціального (гендерного) досвіду;

- 3) як складноорганізована система, що має свою жіночу та чоловічу специфіку, може бути структурована за чоловічим або жіночим варіантом і відбита в поняттях «культура жінки» і «культура чоловіка»;
- 4) це особливий вид культури, властивий суспільству загалом і конкретній людині як суб'єктові суспільних відносин зокрема; буває патріархатного або егалітарного типів;
- 5) передбачає формування уявлень про життєве призначення чоловіка та жінки (щодо нашого дослідження – егалітарних гендерних уявлень), притаманні їм позитивні якості, розкриття фізіологічних, психологічних особливостей чоловіка та жінки.

Процес формування гендерної культури сучасної студентської молоді, на наш погляд, повинен зумовлюватися щонайменше трьома чинниками:

- відповідністю змісту соціально-гуманітарних дисциплін сучасному рівню розвитку наукових галузей з урахуванням гендерного компонента;
- урахуванням спеціального процесуального боку навчання (постійного гендерного аналізу навчальних програм і підручників із соціально-гуманітарних дисциплін відносно гендерного компонента); забезпечення гендерно орієнтованого освітнього середовища засобами періодичного підвищення гендерної грамотності та професійної компетентності педагогів і керівного складу навчального закладу (інформаційними технологіями та світовими Інтернет-ресурсами) щодо реалізації принципів гендерного підходу в освіті;
- спрямуванням спеціально організованого процесу формування гендерної культури особистості в напрямі демократизації, гуманізації, гуманітаризації, диференціації та індивідуалізації (ознайомлення сучасної студентської молоді з нормами, цінностями та правилами міжстатевого спілкування, вільними від патріархатних гендерних стереотипів; розкриття соціально-психологічних і психофізіологічних особливостей жіночої та чоловічої статі, особливостей їхньої поведінки).

Проблема формування гендерної культури студентів може бути вирішена в контексті особистісно орієнтованої освіти. Процес її формування в студентській молоді правомірно й до-

цільно здійснювати в чотирьох формах, а саме через:

- навчальний предмет, зокрема шляхом упровадження в традиційні гуманітарні дисципліни авторських модулів із гендерної тематики або програм нових гендерних спецкурсів;
- міжпредметну форму діяльності студентів у межах освітнього простору;
- актуалізацію науково-дослідницької та позааудиторної виховної роботи (участь студентів у літніх гендерних школах і діяльності гендерних лабораторій, конкурсах і олімпіадах із проблем гендеру; дистанційне навчання при гендерних центрах; дослідна робота тощо);
- організацію дозвілля і студентського життя за принципами гендерної рівності тощо [7].

Водночас варто зазначити, що розвиток світової цивілізації в XXI сторіччі зумовлений складним і діалектично протирічним процесом глобалізації, який виявляється не лише в тенденціях до об'єднання, але й у трансформації культурних стереотипів мужності та жіночності, що призводить до порушення соціалізації чоловіків і жінок та, як наслідок, до соціальної дезадаптації. У цьому контексті виникає необхідність формування уявлень про взаємодію з представниками протилежної статі на основі егалітарних засад.

Список використаних джерел

1. Васильєва В. Шлях до гендерного паритету у суспільстві : звіт про виконання проекту / В. Васильєва. – Запоріжжя : ЗЦП, 2003. – 55 с.
2. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Вихор Світлана Теодозіївна ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2006. – С. 108–114.
3. Войнола Р. Х. Методика викладання дисциплін соціально-педагогічного циклу : навч. посіб. / Р. Х. Войнола. – К. : Центр навч. л-ри, 2012. – 140 с.
4. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2002. – 575 с.
5. Гринських Г. В. Актуальність гендерного підхода в вихованні і навчанні сучасної молоді / Г. В. Гринських // Вестн. Костанайського гос. пед. ін-та. – 2010. – № 2 (18). – С. 5–8.
6. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. / В. П. Кравець. – Т. : Джура, 2003. – 416 с.
7. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Терзі Пилип Пилипович ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2007. – 236 с.
8. Цокур О. С. Гендерне виховання – нагальна потреба сучасної освітньої системи / О. С. Цокур, І. Іванова // Директор шк. – 2006. – № 6. – С. 5–12.

9. Ярская-Смирнова Е. Р. Гендерная социализация в системе образования : скрытый учеб. план / Е. Р. Ярская-Смирнова // Международный альманах гендерных исследований. – Минск, 2000. – № 5. – С. 6–9.

References

1. Vasyl'yeva V. Shlyakh do hendernoho parytetu u sus-pil'stvi : zvit pro vykonannya proektu / V. Vasyl'yeva. – Zaporizhzhya : ZTsP, 2003. – 55 s.
2. Vykhор S. T. Henderne vykhovannya uchniv starshoho pidlitkovoho ta rann'oho yunats'koho viku : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / Vykhор Svitlana Teodoziyivna ; Ternop. nats. ped. un-t im. V. Hnatyuka. – T., 2006. – S. 108–114.
3. Voynola R. Kh. Metodyka vykladannya dystsyplin sotsial'no-pedahohichnoho tsykladu : navch. posib. / R. Kh. Voynola. – K. : Tsentr navch. l-ry, 2012. – 140 s.
4. Volkova N. P. Pedahohika : posib. [dlya stud. vyshch. navch. zakl.] / N. P. Volkova. – K. : Akademiya, 2002. – 575 s.

5. Hrynskykh H. V. Aktual'nost' hendernoho podkhoda v vospytanyu y obuchenyyu sovremennoy molodezhy / H. V. Hrynskykh // Vestn. Kostanayskoho hos. ped. un-ta. – 2010. – # 2 (18). – S. 5–8.
6. Kravets' V. P. Henderna pedahohika : navch. posib. / V. P. Kravets'. – T. : Dzhura, 2003. – 416 s.
7. Terzi P. P. Formuvannya hendernoyi kul'tury studentiv vyshcheykh tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Terzi Pylyp Pylypovych ; Pivdenoukr. derzh. ped. un-t im. K. D. Ushyns'koho. – O., 2007. – 236 s.
8. Tsokur O. C. Henderne vykhovannya – nahal'na potreba suchasnoyi osvith'noyi systemy / O. C. Tsokur, I. Ivanova // Dyrektor shk. – 2006. – # 6. – S. 5–12.
9. Yarskaya-Smyrnova E. R. Hendernaya sotsyalyzatsyya v systeme obrazovaniya : skrytyy ucheb. plan / E. R. Yarskaya-Smyrnova // Mezhdunarodnyy al'manakh hendernykh yssledovaniy. – Mynsk, 2000. – # 5. – S. 6–9.

Калько И. В.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГЕНДЕРНОЙ КУЛЬТУРЫ СОВРЕМЕННОЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В статье определена сущность понятия «гендерная культура». Рассматривая сущность феномена гендерной культуры, выявлены ее определенные особенности. Установлены факторы формирования исследуемого феномена, а именно: соответствие содержания социально-гуманитарных дисциплин современному уровню развития научных отраслей с учетом гендерного компонента; учетом специальной процессуальной стороны обучения; обеспечение гендерно ориентированной образовательного среды средствами периодического повышения гендерной грамотности и профессиональной компетентности педагогов и руководящего состава учебного заведения по реализации принципов гендерного подхода в образовании; направленность специально организованного процесса формирования гендерной культуры личности в направлении демократизации, дифференциации и индивидуализации.

Ключевые слова: гендер, гендерная культура, студенческая молодежь, образование, среда, особенности.

Kalko I. V.

PECULIARITIES OF FORMATION OF GENDER CULTURE OF MODERN STUDENTS

The article defines the essence of the concept of «gender culture». Considering the essence of the phenomenon of gender culture, revealed its specific features. Disclosed the factors of the investigated phenomenon, namely: the contents of social-humanitarian disciplines to the modern level of development of the scientific industries with a gender component; subject to the special procedural side of education; gender-sensitive educational environment by means of periodical increase gender literacy and professional competence of teachers and managers of educational institutions for the implementation of gender mainstreaming in education; focus specially organized process of formation of gender culture of the individual in the direction of democratization, humanization, among the student youth, namely through: a subject, in particular by introducing in the traditional Humanities copyright modules with gender or gender programmes new courses; interdisciplinary form of activity of students in the educational space; updating of scientific-research and extracurricular educational work (student participation in summer schools and gender activities gender-based laboratories, contests and competitions on gender issues; distance education in gender centers; research and the like); leisure activities and student life according to the principles of gender equality and the like. It is proved that the development of world civilization in the XXI century due to the complex and dialectically protick the process of globalization, which is manifested not only in the tendency to Association, but also the transformation of cultural stereotypes of masculinity and femininity that leads to disruption of the socialization of men and women and, as a consequence, to social exclusion. In this context, there is a need in the formation of ideas about interacting with members of the opposite sex on the basis of egalitarian principles.

Key words: gender, gender culture, student youth, education, environment, features.

Стаття надійшла до редколегії 12.05.2017